

М.Ж.Мухамеджанова*, Р.Р.Абдрахимова, Г.Р.Дильдебасева
 Магистр, аға оқытушы, М.Ауезов аттындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан
 Магистр, аға оқытушы, М.Ауезов аттындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан
 п.ғ.к, доцент М.Ауезов аттындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан
 *Корреспондент авторы: malikapublik@mail.ru

БИ АНСАМБЛІНДЕГІ ЖАТТЫҚТЫРУШЫ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ

Түйін

Көркем шығарманы сахнада қоюға дайындайтын негізгі курстардың бірі – «Тәрбиелік негіздері». Хореографиялық өнер пластикалық саланың нақты анықталған компоненттерінің жүйесі ретінде қарастырылады: хореографиялық мәтін, музыкалық мәнерлілік, актерлік шеберлік, сахнада спектакль қоюға дайындық. Бұл жүйені енгізетін мамандарға оқу үдерісі кіреді: балетмейстер, тәлімгер-балетмейстер, педагог-балетмейстер, режиссер, орындаушылар, оның ішінде хореографиялық топ жетекшілері. Репетиторлық - толыққанды педагогикалық жүйеге негізделгенімен, хореограф қызметінің ең аз дамыған саласы. Хореографиялық өнердің даму тарихы «әдеп мұғалімдері», би мұғалімдері, хореографиялық композиторлар шығармашылығының мазмұнын сақтап қалды. Репетиция процесі әрдайым көрінбейді, бұл автордың идеясын жүзеге асыруға көмектеседі. жұмыс. Шешендік өнер музыка, би, әдебиет арқылы қоғамдық мінез-құлыққа тапсырыс беруші ретінде әрекет ететін белгілі бір қоғамның тарихи дамуының әрбір кезеңіне сәйкес келетін мәнер мен стильді меңгеруді талап етеді.

Репетиция процесі хореографтар мен орындаушыларға көркем шығармалар жасауға, олардың орындауын жақсартуға және хореографиялық мұраны сақтауға көмектеседі. Сахнада шығармашылық жұмыстарын құрастырып, орындауға көмектеседі.

Кілттік сөздер: би, ансамбль, жаттықтырушы педагог, өнер, хореография.

Кіріспе

Көптеген би ұжымдары бірдей критерийге негізделіп жұмыс істейді: бидің авторы немесе хореографы мен бұл биді үйрететін педагог бір тұлға болуы мүмкін. Балетмейстер мен репетитордың қызметі де әр түрлі болуы ықтимал, олар бірлесіп жұмыс істей алады, бірақ кейде олардың міндеттері бөлек болуы мүмкін. Мысалы, егер би бұрын қойылып, хореограф себептермен дайындыққа қатыса алмайтын болса немесе балетмейстер уақытша басқа жұмыста болса, репетитор өз бетімен жұмыс істейді.

Репетитордың жауапкершілігі өте зор: ол бидің авторлық мәтінін сақтауды, сондай-ақ орындаушыларға би нақыштарын, техникалық ерекшеліктерін және образдарын жеткізуді қамтамасыз етуі тиіс. Репетитор тек техникалық аспектілермен ғана емес, сонымен бірге шығармашылық процесс пен орындаушылардың жеке қасиеттерін ескере отырып, жұмысты жүргізуі керек. Репетитор, әсіресе көп жылдар бойы ұжымда билеген және көптеген қойылымдарға қатысқан орындаушы болуы мүмкін, ол ансамбльдің барлық партияларын жақсы біледі.

Ф. Лопуховтың пікірінше, жақсы репетитор - бұл ұжымның бүкіл би бағдарламасын меңгерген, бұрынғы орташа деңгейдегі биші. Репетитордың жұмысы - тек "серіппе" сияқты техниканы үйрету емес, әр түрлі жастағы және мінез-құлқы әртүрлі адамдармен психологиялық тұрғыда жұмыс істеуді де талап етеді. Педагог-репетитордың негізгі міндеті - биді дұрыс және қателіктерден тазалап орындауды, шығарманың нақыштары мен мәнерін сақтай отырып, оны орындаушыларға жеткізу. Қажет болса, ол бидің техникалық күрделілігін төмендетіп, шығарманың жалпы идеясын бұзбай, көркемдік мәнін сақтай алады.

Педагог-репетитор дайындықты тиімді жүргізу үшін келесі қасиеттерге ие болуы керек:

1. Педагог-репетитор тек ансамбльдің репертуарының идеологиялық және көркемдік бағытына ғана жауапты болмауы тиіс, сонымен қатар балетмейстер ретінде, яғни шығармашылық идеяларды толық жеткізу үшін жоғары білімді және түрлі салалардан, мысалы, тарих, музыка, бейнелеу өнері, философия туралы терең білімге ие болуы керек.

2. Педагог-репетитор орындаушылардың темпераментін сезіне отырып, нөмірдің идеясына сәйкес қимылдарды көрсете білуі және сөзбен жеткізу арқылы оларды ынталандыра алатын, әсерлі адам болуы қажет.
3. Педагог-репетитор бейнелі ойлау қабілетіне ие болуы тиіс, яғни көрерменнің көз алдында бүкіл биді тұтастай елестете білу және оның әрбір элементін сараптай алу шеберлігін меңгеруі керек.
4. Сонымен қатар, педагог-репетитор сезімтал психолог болып, ансамбльдің табысты әрі сапалы жұмыс істеуі үшін ұжымда шығармашылық атмосфераны қалыптастыруы керек.

Енді педагог-репетитордың ансамбльдегі жалпы принциптерін қарастырайық. Дайындық әртүрлі деңгейде жүргізіледі: солистермен, көпшілікпен, ансамбль құрамымен, хор мен оркестрмен, бұл дайындықтар залда да, сахнада да жүзеге асады. Дайындық барысында педагог-репетитор төмендегі жалпы ережелерді ұстанады.

1. Дайындық жоспарын құру. Жоспарда бірнеше дайындық процесінің кезеңдері, олардың басталуы мен аяқталуы, қажетті уақыт мөлшері, репетиторға қойылған мақсаттар мен міндеттер, сондай-ақ әр кезеңде орындалатын туындылар туралы ақпарат көрсетіледі. Бұл жоспарға көпшілікпен, солистермен жұмыс, костюм, сахна, жарық, грим, декорациялармен дайындықтар кіреді. Педагог-репетитор дайындықтың бастапқы кезеңін, сондай-ақ кейінгі қадамдарын мұқият жоспарлап, әрбір дайындыққа толықтай дайын болуы тиіс. Әр дайындық келесі күніне дайындық болатындай түрде өтеді. Дайындықтар алдын ала құрастырылған кесте бойынша ұйымдастырылып, сапалы әрі өнімді жұмыс үшін қажетті барлық орындаушылардың міндеттері ескеріледі. Жоспар дайындық барысында өзгеріп, түзетулер енгізілуі мүмкін.
2. Залдағы дайындық. Залда жеке немесе бірнеше би туындыларын дайындау үш кезеңнен тұрады:

Бастапқы кезең: Педагог-репетитор орындаушыларға бидің мақсатын, сипатын және бейнесін түсіндіреді. Алдымен жеке қимылдар меңгеріліп, кейін үйлестірулерге көшу керек. Егер қимылдар күрделі болса, олар бірнеше дайындық барысында игеріледі, яғни бишілерден бірден идеалды орындау талап етілмейді.

Орындаушылар бидің лексикасымен және нақыштарымен танысқан соң, әрбір қимыл мен бөлікті техникалық жағынан жетілдіруге кіріседі. Мұнда, ең алдымен, қарапайым және қызықты қимылдар мен әрекеттер игеріледі.

Қимылдар мен үйлесімдер дайындалғаннан кейін, репетитор күрделі қимылдар мен үйлесімдердің нақыштарын енгізеді. Бұл жұмыс екі бағытта жүзеге асырылады:

- Педагог-репетитор орындаушыға өзіне таныс лексикамен, жеңіл әрі әсем ырғақта, күш салмай орындауды үйретеді.
- Педагог-репетитор орындаушының бүкіл би барысында және оның жеке бөліктерінде оның мінез-құлқы мен рөлі туралы түсінік береді, сонымен бірге, әрбір қимылдың мәнін, орындаушының басқа қатысушылармен өзара қарым-қатынасын айқындайды.

Би толық дайындықтан өту үшін барлық игерілген бөліктер бір тұтасқа біріктіріледі. Би басынан аяғына дейін дайындық жүргізіледі.

Кейбір ансамбльдерде би шығармаларын дайындау көбінесе екінші кезеңнен басталады. Бұл ұжымда репертуардың толық құрылып қойғанын және орындаушылардың шығармалармен жақсы таныс екенін білдіреді. Мұнда тек шығармалардың әртүрлі бөліктерін жетілдіру мен өңдеу қалады. Бірақ, егер шығармамен таныс емес немесе толық емес жаңа орындаушылар келсе, не болмаса бұрынғы репертуардан шығып кеткен би қайта қалпына келтірілсе, онда дайындықты міндетті түрде алғашқы кезеңнен бастаған жөн.

3. Дайындықтың қорытынды кезеңдері. Бұл кезеңдерге келесі дайындықтар кіреді:

- Солистермен, оркестрмен және хормен бірлескен дайындықтар.
- Костюмде, гриммен және жарықпен өтетін дайындықтар.
- Сахна алаңқайында өтетін дайындықтар.

Дайындықтың қорытынды кезеңдерінде орындаушыларға төмендегілерді толық меңгеруге көмектесу үшін дайындықтар жеке-жеке, үзінділермен және кейде бидің жеке қимылдарымен жүргізіледі:

- Сахналық кеңістік пен декорациямен танысу. Дайындықтар би алаңында өтеді, ал репетитор соңғы түзетулер енгізеді.
- Оркестр орындаған музыкамен жұмыс. Репетитор дирижермен бірге би үшін қажетті музыкалық бөлшектерді, сондай-ақ жеке және трюктік партияларды үйлестіру бойынша соңғы түзетулер жасайды.
- Хормен және жеке әншілермен дайындық. Репетитор әншілер мен бишілер арасындағы дұрыс орналастыруды реттейді.
- Костюмдер, грим және жарықпен дайындық. Әдетте басты дайындықтар осы элементтермен өтеді, бірақ егер қойылымда ерекше сахна жиһаздары немесе ыңғайсыз костюмдер мен аяқ-киімдер қолданылса, олар алғашқы дайындықтардан бастап пайдаланылады.

Қорытынды кезеңдерде орындаушылардың жаңа элементтерге, оркестрге, костюмдерге бейімделуі үшін бірнеше дайындық өткізу маңызды.

4. Көрермендерді шақыру. Басты дайындықтың бірі ретінде көрермендер қатысады. Бұл дайындық белгілі бір атмосфера қалыптастыруға, орындаушылардың актерлік қабілеттерін көрсетуге және оларды хореографиялық шығарманы орындау кезінде көрерменмен байланысты жақсартуға мүмкіндік береді.

Шынайы байланысқа үйретуге мүмкіндік беретін басты дайындық міндетті түрде оның нәтижелерін талқылаумен аяқталады. Педагог-репетитор бөлшектерді егжей-тегжейлі нақтылап, жеке орындаушыларға ескертулер жасайды, сонымен қатар костюмерлерге соңғы тапсырмаларын береді.

Қандай кезеңде болғанына қарамастан, кез келген дайындықты тиімді өткізу үшін педагог-репетитор төрт негізгі шартқа толықтай сәйкес болуы керек:

1. Би шығармаларын, би үзінділерін және жеке қимылдарды жүйелі түрде, орын-орнымен қою.
2. Дайындықтың әрбір бөлігінің жалғастығы мен өзара үйлесімділігі.
3. Дайындықтың қарқынын анықтау.
4. Би шығармасының белгілі «үзінділерін» игеру үшін жұмыс жоспарын құру.

Бұл төрт шарттың барлығы өзара тығыз байланысты. Мысалы, егер дайындықтың түрлі бөліктеріндегі жеке қимылдар мен би үзінділерінің жүйелілігі сақталған болса, бірақ дайындық бөліктерінің жалғастығы бұзылса, онда уақыттың тиімсіз жұмсалуды мүмкін. Егер дайындықтың бөліктерінің жалғастығы бір-біріне сәйкес келсе, бірақ би шығармаларын, үзінділерін және жеке қимылдарды игеру жүйесіз болса, онда концерттік бағдарлама мен би шығармасының біртұтас болуы қиынға соғады. Егер алғашқы екі шарт сақталып, бірақ дайындықтың қарқыны төмендесе, орындаушылардың сәттілігі мен жұмысқа деген ынтасы азаюы мүмкін. Ал егер барлық үш шарт дұрыс орындалса, бірақ «үзінділер» бойынша жұмыс «шашыраңқы» түрде ұйымдастырылса, орындаушылардың қажетті шеберлікке жетуі қиындайды.

Педагог-репетитор дайындықтың құрылымына айрықша назар аударуы қажет. Бұл дегеніміз, дайындықтың күрделенуін біртіндеп, баяу енгізу керек, бірден күрт көтермей және түсірмей. Әр дайындық бөлімі біртіндеп өсіп, соңына қарай жеңілдеп, өзінің иілу қимылын иеленуі тиіс. Бұл тәсіл орындаушыларға келесі дайындық бөліміне жаңа күшпен кіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, дайындықтың мұндай құрылымы орындаушыларды ықтимал жарақаттардан қорғауға көмектеседі.

Енді репетиторлардың ерекшеліктеріне және олардың айырмашылықтарына тоқталайық. Кез келген би ұжымында педагог-репетитордың басты рөлін бір адам атқарады. Ол ер адам да, әйел адам да болуы мүмкін. Түрлі билерді, би үзінділерін және трюктік элементтерді орындау стилі мен сипаты ер адам мен әйел адам арасында ерекшеленеді. Бұл жағдайда еркек репетитор әйел орындаушыға әйелдерге тән қимылдар, трюктер мен бөлшектерді қалай орындау

керектігін түсіндіргенде, ол әрдайым толыққанды жеткізе алмайды. Ал әйел репетитор, өз кезегінде, ер адамға тән қимылдар мен трюктерді, техника мен орындау әдістерін толық түсіндіре алмайды. Осы себептен көптеген ұжымдарда педагог-репетитор ретінде ер адам мен әйел адам бір-бірін толықтыратын түрде жұмыс істейді.

Бас репетитор дайындық барысында бірнеше көмекші тағайындайды. Кейде көмекшілер ұжымда бұрыннан билеп келе жатқан және би шығармаларының көптеген партиясын білетін ер адам мен әйел адам болып кездеседі.

Бас репетитордың көмекшілерінің атаулары әр ұжымда әртүрлі болуы мүмкін: бір ұжымда оларды репетитордың көмекшілері деп атаса, екіншісінде – қадағалаушылар деп атайды. Бас репетитор осы көмекшілеріне белгілі бір орындаушыға немесе би тобына белгілі би қимылдарын, элементтерін, «бөлшектерін» игеру мен ұштауға арналған тапсырмалар береді. Көмекшілердің болуы бас репетитордың жұмысын жеңілдетеді және дайындықтың жалғастығы мен қарқынына оң әсер етеді. Мысалы, егер бас репетитор әйелдер тобының орындауындағы шығармамен жұмыс істеп жатса, көмекшілерінің бірі сол уақытта ерлер тобының орындайтын шығармасының қандай да бір белгіленген «бөлшегін» игеруге жұмыс істейді. Бұл тәсіл дайындық процесінің уақытын тиімді әрі үнемді пайдалануға көмектеседі.

Осылайша, дайындық барысында ұжымның барлық құрамы бір мезгілде жұмысты атқарып, бишілердің бұлшық еттері мен денесі қызу әрекетте болады.

Кез келген ұжымда педагог-репетитордың рөлі өте маңызды. Ұжымның табысы көбінесе оның кәсіпқойлығы мен өз жұмысына деген шығармашылық ықпалына байланысты болады. Сондықтан, ұжыммен жұмыс істеу кезінде жоғарыда аталған ережелер, шарттар мен принциптерге қоса, педагог-репетитор келесілерді де назардан тыс қалдырмауы тиіс:

- Дайындыққа бей-жай қарауға болмайды.
- Әр орындаушының шығармашылық даралығын ашу қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. Блазис, К. Жалпы билер / К.Блазис. – 2-ші басылым. - Санкт-Петербург: Музыка планетасы, 2008, 352 б.
2. Еремина-Соленикова, Е.В. Сантүрлі бал билері. Жаңа уақыт / Е.В.Еремина-Соленикова. - Санкт-Петербург: Музыка планетасы: Лан, 2010. – 251 б.
3. Ивлева, Л.Д. Биді оқыту тарихы: оқу құралы. / Л.Д. Ивлева; Челяб. мем. акад. мәдениет пен өнер. - 2-ші
4. Нарская, Т.Б. Хореографиядағы репетиторлық жұмыстың негіздері графиктер: әдіс. рес. «Орыс өнері» / Т.Б.Нарская; ЧГАКИ. – Челябинск, 2012. – 52 б.
5. Панферов, В.И. Хореограф шеберлігі: оқу құралы. В.И.Панферов; Челяб. күй. акад. мәдениет пен өнер. - Челябинск: Полиграф-мастер, 2009. – 367 б.
6. Прибылов, Г.Н. Сөздік-терминология анықтамалығы классикалық би / Г.Н.Прибылов; Мәскеу мемлекеті. акад. хореография. Мәскеу мемлекеттік өнер академиясы, 2006. – 118 б.
7. Тараторин, С.В. Классикалық би формалары: әдіс. дамыту / С. В. Тараторин; Челяб. күй. акад. мәдениет пен тарих өнер – Челябинск, 2012. - 70 б.

***М.Ж.Мухамеджанова, Р.Р.Абдрахимова, Г.Р.Дильдебасева**

магистр, аға оқытушы, М.Ауезов аттындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан

магистр, аға оқытушы, М.Ауезов аттындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан

к.п.н., доцент М.Ауезов аттындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан

***Корреспондент авторы: malikapublik@mail.ru**

БИ АНСАМБЛІНДЕГІ ЖАТТЫҚТЫРУШЫ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ

Аннотация

«Основы репетиторства» - один из основных курсов, подготавливающих произведение искусства к постановке на сцене. Хореографическое искусство рассматривается как система четко ограниченных компонентов пластической сферы: хореографический текст, музыкальная выразительность, актерское мастерство, подготовка к постановке на сцене выступлению. К специалистам, реализующим данную систему, относятся образовательный процесс: балетмейстер, наставник-хореограф, педагог-хореограф, режиссер, исполнители, в том числе руководители хореографического коллектива. Репетиторство - наименее разработанное направление деятельности хореографа, хотя в его основе лежит полноценная педагогическая система. История развития хореографического искусства сохранила содержание работы «учителей этикета», преподавателей танцев, композиторов хореографии. Репетиционный процесс не везде виден, что помогает реализовать замысел автора. работы. Ораторское искусство требует освоения манеры и стиля, соответствующих каждому этапу исторического развития конкретного общества, которое выступает заказчиком общественного поведения через музыку, танец, литературу. Репетиционный процесс помогает хореографам и исполнителям создавать художественные произведения, совершенствовать их исполнение и сохранять хореографическое наследие. Он помогает им сочинять и исполнять творческие работы на сцене.

Кілттік сөздер: би, ансамбль, жаттықтырушы педагог, өнер, хореографы.

***M.J.Mukhamedzhanova, R.R.Abdрахимова, G.R.Dildebayeva**

Master, senior teacher M. Auezov, Shymkent, Kazakhstan

Master, senior teacher M. Auezov, Shymkent, Kazakhstan

candidate of Pedagogical Sciences, associate professor M. Auezov, Shymkent, Kazakhstan

***Correspondent author:** malikapublik@mail.ru

THE ROLE OF A COACHING TEACHER IN A DANCE ENSEMBLE

Abstract

"Fundamentals of tutoring" is one of the main courses preparing a work of art for a stage performance. Choreographic art is considered as a system of clearly limited components plastic sphere: choreographic text, musical expressiveness, acting skills, preparation for a stage performance performance. The specialists who implement this system include the educational process: ballet master, mentor-choreographer, teacher-choreographer, director, performers, including leaders of the choreographic team. Tutoring is the least developed area of choreography activity, although it is based on a full-fledged pedagogical system. The history of the development of choreographic art has been preserved the content of the work of "etiquette teachers", dance teachers, choreography composers. The rehearsal process is not visible everywhere, which helps to realize the author's idea works. Oratory requires mastering the manner and style corresponding to each stage of the historical development of a particular society, which acts as a customer of public behavior through music, dance, literature. The rehearsal process helps choreographers and performers create artistic works, improve their performance, and preserve the choreographic heritage. It helps them to compose and perform creative work on stage.

Key words: Dance, Ensemble, coach teacher, art, choreographer.

Information about the author responsible for contacts:

M.J.Mukhamedzhanova, malikapublik@mail.ru

Қатынасхаттар үшін жауапты автор туралы ақпарат:

М.Ж.Мухамеджанова, malikapublik@mail.ru

Информация об авторе, ответственном за сообщения:

М.Ж.Мухамеджанова, malikapublik@mail.ru